

Еволюция на възгледите в концепцията за национална сигурност на Франция в европейски контекст

Красимир Коев

Evolution of the Points of View in National Security Doctrine of France. This paper presents the national security doctrine of France in its evolution reflected in the points of view of the French presidents from the modern times. As key factors for the development of the concept are presented: the French philosophic and revolutionary tradition, the main statements in the national doctrine of France as well as the significant role playing by France in the European and global security policy.

Key words: national security doctrine

ВЪВЕДЕНИЕ

Темата за сигурността в глобализиращия се свят е сред най-актуалните въпроси на нашето съвремие. Тя има редица важни аспекти, които са във фокуса на общественото внимание и провокират нови насоки и подходи в нейното изследване. С приключването на епохата на Студената война и краха на двуполусния модел в международните отношения акцентът върху военната сигурност на държавите беше изместен от други аспекти на сигурността, като икономическа сигурност, екологична сигурност, културна сигурност и др. поради промяна в характера на заплахите, които са надвиснали над човешките общества. Такива глобални заплахи са тероризмът, бедността, опасността от болести и епидемии, промените в климата и много други. Тези нови характеристики на средата, както и нейната динамика, налагат преосмисляне на концепциите за национална и международна сигурност в европейски и световен мащаб.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Настоящият доклад си поставя за цел да проследи еволюцията на възгледите в концепциите за национална сигурност на Франция в контекста на очертаните по-горе променени характеристика на външната и вътрешната среда, както и в духа на европейската политика за сигурност и отбрана. За обект на изследването е избрана именно Франция поради доскорощния по-независим статут на страната в рамките на НАТО и нееднозначната ѝ политика по отношение на алианса.

Френската традиция при изработването на подходи във връзка с националната сигурност (НС) се характеризира с това, че концепциите за НС следват идейната рамка на националната доктрина на страната. Последното се обяснява с културата на френската дипломация (външнополитически постове са заемали създателите на философски и културни течения като Русо, Волтер, Шатобриан, Стендал и др.), а също с дълбоките революционни традиции на страната.

Могат да бъдат посочени следните по-важни положения от националната доктрина на Франция, които оказват влияние при формирането на нейната политика за НС:

- На първо място, във Франция съществува устойчиво вътрешно съгласие за това, че страната е велика световна държава. Източници на такова съгласие са национал-колбертизмът и голизмът. Колбертизмът (по името на Ж.Б. Колбер – държавен деец от епохата на абсолютизма, ярък поддръжник на централизираната държава) издига в култ върховния авторитет и всевластието на държавата. Колбертизмът е заложен в основата на конституцията на V-та република. Голизмът следва принципа, формулиран от де Гол, че «Франция само в този случай се явява истинска Франция, ако стои в първите редове».

- На второ място, за разлика от много страни, например Япония, Франция не е обременена с комплекса на вината за своето колониално минало, което ѝ дава повод за претенции относно глобална роля в света, изразяващи се в стремеж да

посредничи между водещи западни страни и страни от Третия свят. За разлика от САЩ, Франция никога не се е стремяла към едностранна хегемония. Традиционно осигуряването на сигурност се разглежда от нея като постигане на равновесие между великите държави в рамките на многополюсния свят. Оттук и традиционният стремеж на Франция за провеждане на гъвкава политика на балансирание и отказ от каквито и да било двустранни съюзи в полза на многостранните.

- На трето място, Франция разглежда военните инструменти като основа за гарантиране на политика за сигурност, което намира потвърждение в независимостта от НАТО и други държави в Европа по въпросите на националната отбрана, а също и в провеждането на собствена ядрена политика.

- На четвърто място, в геополитически план Франция квалифицира себе си не само като континентална и морска държава едновременно, но се смята за единствената европейска страна (с изключение на Испания), която има излаз на Атлантическия океан и Средиземно море. Това положение предопределя тройствеността на нейния геополитически модел.

Паралелно със следването на принципите в националната доктрина в политиката за НС, Франция отчита в своята концепция и влиянието на някои други фактори, свързани с териториалното ѝ положение и мястото ѝ в европейските и международните отношения. Такива фактори са:

- Термондизъм – дефинира необходимостта от постоянна отговорност на Франция за нейните подмандатни територии и съдействие в развитието на нейните бивши колонии. Като оправдание за термондизма на Франция служи статусът ѝ на постоянен член на Съвета за сигурност на ООН и до 1995г. – зависимостта от развитието на собствени ядрени сили на атола Муруроа.

- Европейски периметър – определя важността на участието на Франция в установяването на регионален ред както в Средиземноморието и Северна Африка, така и в Близкия Изток и прилежащите му акватории.

- Евроцентризъм – определя особената важност на състоянието на сигурност в Европа, където Франция традиционно разглежда себе си като регионален лидер, съдържайки при това европейските апетити на САЩ, а в някои случаи и на Русия. (http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2000/vestniksf117-05/vestniksf117-05030.htm#HL_13)

В допълнение към вътрешно- и външнополитическите приоритети, които намират отражение във френската концепция за НС, трябва да се отбележи особената роля на президента на републиката, определена с конституцията от 1958г., съгласно която президентът е «гарант на националната независимост, териториалната цялост, съблюдаването на споразумения и договори», а също и глава на въоръжените сили. Тази роля е закрепена през 1959г. чрез създаването на т.нар. «президентски сектор», т.е. изключителни пълномощия на президента по въпросите на външната политика, дипломацията, отбраната и др. Президентът на Франция е идеолог на НС, като участието на изпълнителната власт в разработването на въпроси на НС е значително по-скромно. Освен това доминирането на изпълнителната над законодателната власт във Франция практически свежда до нулата ролята на междупартийните борби при определяне характера на концепцията за НС, което рефлектира в липсата на сериозни разногласия по отношение на политиката за НС между различните парламентарни сили в народното събрание на Франция.

Следователно проследяването на еволюцията във възгледите за НС може да бъде направено най-ефективно чрез хронологически преглед на ролята на президентската институция във Франция в изграждането на политика за НС.

Идването на власт през 1958г. на Шарл де Гол и утвърждаването на V-та република означават началото на радикално преосмисляне на националната

доктрина на Франция. В основата на тази доктрина де Гол поставя «националната независимост» и «величието на Франция». Идеята за нацията е издигната в абсолютна ценност.

Де Гол провъзгласява ориентацията на Франция към многополюсен световен ред и отхвърлянето на двуполюсното деление по принцип. Преразглеждането на предишната политика де Гол прави на базата на факта, че САЩ постепенно губят своята господстваща позиция в света, Русия в известна степен отстъпва в Европа, а Третият свят утвърждава своята независимост, но остава пасивен. Така оформилият се световен ред определя основната мисия на Франция като балансатор на силите на по-големите държави и отказ от съюз с която и да е от тях. Като дългосрочна цел във връзка с гарантирането на сигурността на страната де Гол определя необходимостта от заемане от нея на едно от ръководните места в света с помощта на комплексното използване на националната мощ и бързия икономически ръст.

Първоначално (1958-1962г.) тази цел се реализира в рамките на ориентацията към «тристранно лидерство» на Франция със САЩ и Великобритания в НАТО. Основа за това е ядреният статус на Франция и опората на военна сила. Обаче, по-нататък преобладава курсът към придобиване на военно-стратегическа автономия с паралелно търсене на европейски съюз, който да балансира доминирането на САЩ в НАТО.

Голистката военна доктрина, позната под името «отбрана по всички азимути», извежда като най-важни опорни точки в политиката за НС приоритета на стратегическите ядрени сили над силите от общ характер и независимото гарантиране на НС в света. Тя се реализира чрез ориентация към НС, предизвикваща едностранност и претенции към глобална въввлеченост в политиката, което довежда Франция до дестабилизация във вътрешната обстановка и осъзнаване на изискването за преразглеждане на много конфронтационни положения в доктрината на де Гол.

Сменилият де Гол **Жорж Помпиду** (1969 – 1974г.) въвежда формулата «приемственост и обновление» в националната доктрина В нейната основа, както и в предишния документ, се поставят националните интереси на Франция и укрепването на нейната роля преди всичко в Европа, а също в Средиземноморието и Близкия Изток. Помпиду се отказва от идеологическата формула на де Гол за Франция като велика държава. Неговата национална доктрина застава на страната на реализма.

Политиката за НС на Помпиду се базира на необходимостта от изравняване на икономическия потенциал на Франция и ФРГ посредством създаване на европейски валутен съюз, разширяване на връзките с «неутрална и доброжелателна Америка», поддържане на равноправни отношения със СССР и усилване позициите на Франция в Близкия Изток при пасивен Трети свят.

При Помпиду се предприемат опити за активизация на Западноевропейския съюз (1973-74), а представянето на ядрени гаранции от ФРГ се прокламира като основа за сътрудничество между двете страни.

Военната доктрина на Франция по времето на Помпиду сменя от дневен ред въпроса за прилагане на ядрени сили в глобален мащаб (по всички азимути), пренасочвайки ги на изток. Тя предвижда съгласуване на стратегическите планове в Европа с плановете на НАТО.

Като цяло концепцията за НС на Франция от времето на Помпиду е израз на евроцентризъм при избирателно вмешателство в световните работи.

Жискар д'Естен (1974-1981г.) радикално променя голистката формула за Франция като велика държава. Вместо «величие» се издига лозунгът «влияние». Националната доктрина на д'Естен се основава на следните опорни точки: Европейски съюз, глобална въввлеченост, разширяване на двустранните връзки със

страни-доставчици на енергия и роля на Франция като посредник между развитите страни и Третия свят. Това предполага постигане на отстъпки от страна на СССР, отказ на САЩ от претенциите за хегемония и преориентация на Третия свят към по-тясно сближаване с Франция.

В основата на политиката за НС на Франция от времето на д'Естен са икономическите приоритети и на първо място по-нататъшно разширяване на европейската интеграция. При това е направена стъпка в посока атлантизъм, т.е. допускане на активна въввлеченост на САЩ в европейските работи. Последното може да се обясни с растящото изоставане на Франция от ФРГ по икономически показатели и засилващата се необходимост от балансиране мощта на западногерманските сили от силите от общ характер в Европа.

В политически план д'Естен поддържа концепцията за търсене на равновесие във взаимоотношенията Изток-Запад. Той поддържа теорията за конвергенция на двете системи.

На значително преразглеждане по времето на д'Естен се подлага и военната доктрина на Франция, като в нея заляга концепцията за "разширената неприкосновена територия". Под това се има предвид разширяване зоната на прикритие от френски ядрен чадър върху цялата територия на Европа и разширяване зоната на отговорност на френските въоръжени сили в случай на война.

Като цяло политиката за НС на д'Естен заема междинно положение между голисткото наследство и перспективите на атлантизма.

През периода 1981-1995 президентският пост се заема от социалиста **Франсоа Митеран**. Той потвърждава ключовите принципи на голизма в националната доктрина с нейните принципи за отказ от военна реинтеграция в НАТО и за самостоятелност на Франция по въпросите за националната сигурност.

Митеран издига тезата за съвместимост между националната независимост и тясното сближаване с НАТО и САЩ, което е официално потвърдено през май 1983г. (Уйлямсбъргско заявление).

Традиционният принцип в политиката за НС за стремеж към равновесие на силите, отслабване на двуполусната система и посредничество между Изток и Запад намира своята трактовка само в тесен военно-стратегически смисъл, опирайки се на тезата за съветско военно превъзходство. Освен това развитие получават идеологемите за правата на човека, за необходимостта от преодоляване последиците от Ялта и др. По-нататъшно развитие получават и глобалистките принципи, изразени в концепцията на термондизма – солидарност с национално-освободителните движения, равноправно сътрудничество с третия свят и изпълнение от Франция на ролята на посредник между Севера и Юга.

По времето на Митеран претърпяват промяна и постановките във военната доктрина. В нея се отбелязва, че "жизнените интереси на Франция не могат да се свеждат до национална територия, не засягайки проблема за сигурността на нейните европейски съюзници." Централно положение тази доктрина става ориентацията към глобално сдържане както на силите от общ характер, така и на ядрените сили.

След приключването на Студената война и обединението на Германия Митеран временно се връща на голистки позиции и, в условията на неопределеност на ролята на НАТО за създаването на ЕС (Маастрихт, 1991), се опитва на основата на евроцентризма да приеме ролята на общоевропейски лидер. Особено значение в предприетата от него политика има неприемането от Франция на ролята на съюзник в коалицията за войната в Персийския залив 1990-1991г. и сковаването на европейските въоръжени сили в рамките на алианса за провеждане на операции "извън зоната на отговорност".

Основните положения на политиката за НС на Митеран свидетелстват за нейния атлантизъм и стремеж към глобална въвличеност.

През двата мандата на управление на президента **Жак Ширак** (1995 – 2007) доктрината за НС на Франция се опира на отчетливите голистки принципи за съхраняване на независимостта и лидерство в Европа и ядрено съдържане. В същото време тълкуването на националните интереси от Ширак става по-гъвкаво и прагматично, особено по отношение на атлантизма и ролята на НАТО.

Сред основните приоритети на политиката за НС на Франция са: потвърждаване на собствения независим статус чрез притежаване на ядрен потенциал и значителна военна мощ, по-нататъшно укрепване на ЕС чрез валутен съюз и френско-германско взаимодействие, а също и участие в ОССЕ (Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа).

В основата на концепцията е тезисът, че националната държава е основа на европейската сигурност, т.е. Франция се стреми към дозирана европейска автономия на основата на концепцията за прагматичния евроцентризъм.

По отношение на НАТО се възприема позицията да се направи от САЩ не абсолютен лидер, а заложник на европейската сигурност пред лицето на нестабилността в Източна Европа, постсъветското пространство и Близкия Изток. Прокламира се концепцията за “адаптирано НАТО”, което означава за Франция участие само в колективни операции с изключение на обозначените в чл. 5 от устава на алианса (т.е. извън зоната на отговорност). Последните съображения определят участието на Франция в бомбардировките в Югославия през март 1999г.

Политиката за НС на Франция по времето на Ширак носи евроатлантически характер с опора върху евроцентризма.

През 2007 г. изборите за президент печели **Никола Саркози**. Френският президент връща Франция във военното командване на НАТО, отменяйки решението на Шарл дьо Гол от 1966 г. За първи път Северноатлантическият съюз има висш командир, който не е американец. Саркози твърди, че решението му да сложи край на половинчатата позиция на Франция в НАТО има за цел да укрепи връзките на Европа със Съединените щати и да ограничи доминиращата им роля в организацията. (<http://e-vestnik.bg/7846/velikobritaniya-sreshtu-frantsiya-za-silna-evropeyska-otbrana/>)

Новата военна доктрина на Франция, публикувана в Бяла книга от 2008г., изтъква факта, че конвенционалните военни заплахи отстъпват място на глобални рискове – от епидемии до терористични и киберзаплахи. (<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1495750041&sid=4&Fmt=3&clientId=57559&RQT=309&VName=PQD>)

В документа се изтъква все по-голямото сближаване между френските и европейските интереси на основата на Европейската политика за сигурност и отбрана и нарастващата експертиза на ЕС в международния мениджмънт на кризи. Също така във военната доктрина се обръща внимание на факта, че НАТО има жизненоважна роля за отбраната на Франция и Европа, но се подчертава, че организацията трябва да се концентрира върху колективната отбрана и интервенцията при международни кризи, докато Европейската политика за сигурност и отбрана трябва да се специализира в гражданско-военен кризисен мениджмънт.

<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=101&did=1504022261&SrchMode=1&sid=4&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1287753617&clientId=57559>

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От изложената по-горе еволюция на възгледите в концепциите за национална сигурност на Франция може да се заключи, че независимо от времето и външнополитическите обстоятелства първостепенна цел на френската политика за НС е защитата на населението и териториалната цялост на страната. На второ място тя се стреми към принос за европейската и международната сигурност. И на трето място тя защитава републиканските принципи и ценностите на демокрацията, включващи индивидуална и колективна свобода, солидарност и справедливост.

ЛИТЕРАТУРА

[1] http://www.budgetrf.ru/ Publications/Magazines /VestnikSF/2000 /vestniksf117-05/vestniksf117-05030.htm#HL_13

[2] <http://e-vestnik.bg/7846/velikobritaniya-sreshtu-frantsiya-za-silna-evropeyska-otbrana>

[3]<http://proquest.umi.com/pqdweb?did=1495750041&sid=4&Fmt=3&clientId=57559&RQT=309&VName=PQD>

[4]<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=101&did=1504022261&SrchMode=1&sid=4&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1287753617&clientId=57559>

За контакти:

Докторант Красимир Коев, Катедра "Европеистика", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-82 56 62, e-mail: kgkoev@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.